

AINO TALVI

VIRON

KÄRSIMYKSEN AIKA
JA VAPAUTTAMINEN

VIRON

KÄRSIMYKSEN AIKA JA VAPAUTTAMINEN

*(Erään virolaisen sanomalehti-
naisen päiväkirjasta vuosilta*

1939 - 1941)

KIRJOITTANUT

AINO TALVI

TALLINNA 1944

VIRON

KÄRSIMYKSEN AIKA
JA VAPAUTTAMINEN

O.Y. TILGMANN A.B.
HELSINKI 1944

(Tämän vitelön sanomalehti-
näisen pääkirjoituksen vuosikokous
1939-1941)

KIRJOTTAJAT
AINO TAIVI

5285971x

1944

ALKUVAIHEET.

Tallinna, syyskuun 2 päivänä 1939.

Viro on tänään ilmoittanut pysyvän puolueettomana.

Söin päivällistä toimittaja Kapsin ja professori Uluotsin seurassa. Molemmat ovat toivehikkaita. Sota on raivoava kaukana meidän maamme ääriältä, millään sodassa mukana olevalla valtiolla ei ole meidän kanssamme yhteisiä rajoja. Me emme pelkää ketään eikä kukaan pelkää meitä. Pieni maa, ei erikoisen rikas eikä erikoisen tärkeäkään, jonka ainoana aarteena on sen väestö, — mitä voisikaan sille tapahtua? Eihän loppujen lopuksi kukaan toki tahdo ottaa siltä sen kansaa...

Taikka? —

Tallinna, syyskuun 10 päivänä.

Tänään tuli poliisimajuri Saulep luoksemme toimitukseen. Hän oli kovasti kiihtynyt ja kertoi, että GPU:n asiamiehet olivat Peipsenjärveltä jälleen raahanneet mukaansa muutamia virolaisia kalastajia. Hän vaatii leimuavaa vastalauseetta sanomalehtiin. Mutta meillä on ylhäältä päin ohjeet, että ystävyyttä Neuvostoliiton kanssa on vaalittava mihin hintaan hyvänsä.

Tallinna, syyskuun 17 päivänä.

Neuvostoliitto marssii Puolaan.

Keskusteltiin Viron eduskunnan puhemiehen, Tarton yliopiston historian professorin Uluotsin kanssa, joka otti minut autoonsa ja vei toimitukseen. Hän näytti kovasti huolestu-

neelta. »Tämä on vallan toisenlainen tapaus», hän selitti, »kuin tuo syyskuun 1 päivä. Ennen kuin Saksa marssi Puolaan, oli se sanonut irti ystävyyssopimuksensa Puolan kanssa. Se oli useiden kuukausien aikana salaisessa jännityksessä Puolan kanssa, sen jälkeen kun tämä oli tehnyt Englannin kanssa liiton, joka oli ristiriidassa Saksan ja Puolan välisen sopimuksen kanssa. Tänä väliaikana puolalaiset olisivat voineet, jos he olisivat tahtoneet, poistaa tämän jännityksen tekemällä rajoitettuja myönnytyksiä. Puolan ja Venäjän välistä sovintotuomio- ja ystävyyssopimusta ei kuitenkaan ole milloinkaan sanottu irti; näiden kahden valtion välillä ei ollut minkäänlaisia elintärkeitä riitakysymyksiä, ja Venäjä puolustelee nyttemmin maahan marssimistaan sillä, että Puolan valtiota »ei enää ole olemassa». Tämä on sellainen puolustus, jota voidaan — tarvittavaa kyynillisyyttä edellyttäen — käytännössä soveltaa kaikkiin tapauksiin.»

Kysyin häneltä suoraan: »Silloin Te, professori, luulette tämä olevan vain ensimmäisen askeleen suuresti suunnitellussa toiminnassa?»

Uluots katsoi minuun ja sanoi: »Venäjä on lähtenyt marssiin länttä kohti.»

Tallinna, syyskuun 18 päivänä.

Minulla oli tänään asiaa Toompealle.¹⁾ Sain siellä kuulla uutisia.

Tallinnassa oleva Neuvostoliiton lähettiläs Nikitin oli vasta juuri käynyt Viron ulkoministerin Selterin luona ja antanut hänelle erittäin ystävällisen kutsun. Molotov pyytää häntä saapumaan Moskovaan juhlallisesti allekirjoittamaan Viron ja Venäjän välistä kauppasopimusta; hän on kutsunut myöskin rouva Selterin. Pidän tätä erittäin suotuisana merkinä.

Selter on kuitenkin ollut sangen varovainen. Hän vastasi

¹⁾ (Tallinnalle luonteenomaisella Toompealla ja varsinkin v. 1250 rakennetussa Toompean linnassa sijaitsee joukko tärkeitä hallitusvirastoja.)

venäläiselle, että ennen kutsun hyväksymistä hänellä täytyy olla Moskovasta käsin varmuus siitä, että siellä ei oteta keskusteltavaksi mitään muita kysymyksiä kuin sellaisia, jotka koskevat kauppasopimusta.

Yltäkylläisen paljon epäluuloja! Luonnollisesti tuli jo tunnin kuluessa Moskovasta rauhoittava vastaus.

Asian näin ollen en ymmärrä Selterin vakavaa ilmettä. Onhan toki tällainen kutsu todella rauhan ja hyvän naapuruuden merkki!

Tallinna, syyskuun 19 päivänä.

Tänään ymmärrän Selteriä paremmin. Väänsin radiovastaanotintani Euroopan lähetysasemien asteikkoa pitkin ja osuin Moskovan aaltopituudelle. Sieltä luettiin parhaillaan Tassin tietotoimiston virallista uutista, jonka mukaan Viro oli loukannut puolueettomuutta. Eräälle Tallinnan satamaan internoitulle puolalaiselle sukellusveneelle oli pakeneminen tehty mahdolliseksi. Ajoin nopeasti satamaan ja sain tietää, että puolalainen sukellusvene »Orzel», joka Puolan menetettyä meritukikohtansa oli saapunut Tallinnaan ja siellä internoitu, oli tosiaankin paennut.

Tallinna, syyskuun 20 päivänä.

Tänään sain kokea suuren ilon. Johtaja kutsui minut luokseen, ja kun minä parhaillaan mietin, mitä olin ehkä jälleen voinut saada aikaan, paljasti hän minulle, että minun oli lähettävä Selterin mukana Moskovaan.

Riian—Moskovan junassa, syyskuun 23 päivänä.

Omituista, tämä ahdistava tunne, kun kuljimme Venäjän rajan ylitse. Sangen paljon sotaväkeä näyttää olevan sijoitettuna pitkin radan vartta.

Ajaessamme Valgan ja Petserin välillä Etelä-Viron halki kertoivat virolaiset rautatieläiset, jotka muuten virkansa puolesta kulkevat Narvan ja Pietarin väliä, että siellä ylhäällä on jo kolmen viikon aikana liikehtinyt joukkoja länttä kohti.

Moskova, syyskuun 24 päivänä.

Aamupäivällä. Meillä on takanamme Moskovassa tapahtunut vastaanotto. Se oli melkein juhlallinen. Ulkoasiainkomissaarin apulainen Losovski, ulkomaankaupan komissaarin apulainen Stepanov, Moskovan kaupunginkomendantti, kenraalimajuri Revjakin, meidän lähettiläämme, samoin kuin Latvian ja Liettuan lähettiläät olivat läsnä. Tilaisuus vaikutti minuun aivan kuin ensimmäisen luokan hautajaiset.

Kun ministeri halusi vielä työskennellä asunnossamme »National» hotellissa, lähdin kuleksimaan kaupungille. Kaikki on tarkoituksettomasti liian suurta, Punainen tori, Gorkin katu, uusi maanalainen rata, uudet pilvenpiirtäjät. Moskova tuntui minusta jättimäiseltä sairaalloiselta kasvannaiselta, aivan kuin ravulta, niin pahanlaatuinen oli ilma ja kylmät, koillistuulen mukana esiin sukeltavat puuskat.

Illalla. Istumme hotellissa aivan kuin loukussa. Meitä huudetaan radiokoneen luokse. Tassin kuuluttaja ilmoittaa: Tuntemattomat sukellusveneet, jotka tulivat Viron niille luovuttamista salaisista tukikohdista, ovat Viron rannikon läheisyydessä torpedoineet ja upottaneet neuvostovenäläisen »Metallist» nimisen rahtihöyryn. Hyppään ylös, koetan saada käsiini Selterin. Hän oli valitettavasti kuitenkin jo matkalla Kremliin. Tiedän tämän tiedon olevan alusta loppuun saakka valetta.¹⁾

Kello 23. Selter on palannut Kremlistä. Kukaan ei ole nähnyt häntä. Heti sen jälkeen lähetetään salamerkkisähkösanoma Tallinnaan. Rouva Selter tulee hetkiseksi halliin, hän näyttää siltä kuin hän olisi itkenyt. Kukaan ei rohkene kysyä häneltä. Mitä on tapahtunut?

Kerron tapahtumat sellaisina kuin ne minulle myöhemmin kuvailtiin:

Kello 21 Molotov otti Kremlissä vastaan Selterin ja hänen seurassaan olleen Viron lähettilään. Neuvostoliiton ulkomaan-

¹⁾ Todellisuudessa »upotettu» höyrylaiva »Metallist» saapui joulukuun 10 päivänä 1939 Paltiskin satamaan

kaupan komissaari Mikojan oli Molotovin seurassa. Ensiksi todettiin Viron ja Venäjän välisten kauppasuhteiden olevan järjestyksessä. Mutta valitettavasti molempain maiden väliset poliittiset suhteet eivät olleet järjestyksessä. »Orzel»in pako todistaa, että Viron hallitus ei tahdo pitää huolta järjestyksestä omassa maassaan taikka ei kykene siihen.

Selter esitti turhaan vastalauseensa ja sanoi tämän keskustelunaiheen olevan ristiriidassa annetun lupauksen kanssa. Hän todisti, että puolalaisen sukellusveneen pako oli vain onnettoman sattuman ansiota. Hän ilmoitti juhlallisesti, että Viro puolustaisi puolueettomuuttaan kaikissa olosuhteissa ja kaikin keinoin.

Molotov vastasi tähän, että Neuvostoliiton hallituksen täytyy vaatia Viron hallitukselta päteviä takeita ja ehdottaa sille sen vuoksi avunantosopimuksen tekemistä, joka oikeuttaisi Venäjän perustamaan Viron alueelle tukikohtia laivastoa ja lentoasetta varten.

Selter hillitsi kiihtymyksensä ja pyysi muistamaan, että hänellä parlamenttaarisesti hallitun maan ministerinä ei ole minkäänlaisia valtuuksia keskustella tällaisesta aiheesta.

Molotov ilmoitti sitten kylmästi, että asema täytyi saada viipymättä selvitetynksi.

Nyt Selter nousi ja sanoi: »Neuvostoliitolla ei ole minkäänlaista syytä eikä minkäänlaista oikeutta itsenäiselle Viron valtiolle tällaisia jyrkkiä vaatimuksia».

Hänen poistuessaan huusi Molotov hänen jälkeensä: »Älkää pakottako meitä käyttämään väkivaltaa Viroa vastaan».

Kello 23.30: Kremlistä soitetaan jälleen ja pyydetään Selteriä saapumaan uuteen neuvotteluun.

Moskova, syyskuun 25 päivänä.

Toinen neuvottelu aikoi aivan keskiyöllä. Molotov antoi Selterille jo valmiin sopimusluonnoksen. Venäläiset vaativat laivastotukikohtia Saarenmaalta ja Hiidenmaalta samoin kuin tukikohtaa laivastolleen Tallinnasta. Lisäksi Molotov antoi pöytäkirjaan ilmoituksen, että Neuvostoliitto ei tahdo pienimmässäkään määrässä loukata Viron itsemääräämisoikeutta

eikä varsinkaan ajattele pakottaa Viron tasavallalle neuvostolaista hallitusta.

Keskipäivällä. Selter on lentänyt takaisin Tallinnaan. Me jäämme Moskovaan ja odotamme hänen paluutaan.

Illalla. Saamme puhelimitse tiedon Tallinnasta, että Selter on palannut. Hänen koneensa lensi loputtomien panssarivaunuosastojen ylitse, kaikki menossa samaan suuntaan: Viron rajalle.

Moskova, syyskuun 26 päivänä.

Istumme hermostuneina hallissa. Tuntemme olevamme kuin vihollismaassa.

Tallinnassa pidetään hätäisiä neuvotteluja. Samaan aikaan neuvostolaisia pommikoneita risteilee Viron alueen yläpuolella.

Kello 14. Olemme puhelinkeskustelussa Tallinnan kanssa. Kadriorun linnassa on siellä juuri alkanut hallituksen ratkaiseva istunto tasavallan presidentin Pätsin johtaessa puhetta.

Illalla. Olemme saaneet tietää yksityiskohtia Viron asemasta, joka on lohduton. Sen rajoilla on 6 venäläistä panssaridivisioonaa ja jalkaväkeä, yhteensä noin 50,000 miestä. Niitä vastassa Virolla on Narvan luona 2.000 miestä ja Petserin luona 600 miestä. Valmista puolustuslinjaa ei ole olemassa. Panssaritorjuntatykkeitä ja ilmatorjuntatykkeitä ei ole. Liikekannallepanon suorittaminen olisi järjetöntä, koska neuvostolaiset pommikoneet lentelevät yötä päivää koko Viron alueen yläpuolella ja pitävät sitä silmällä. Ja maailma pysyy kuurona Viron epätoivoisen huodon kaikuessa.

Yöllä. Koska vastarinnan täytyisi merkitä koko Viron kansan tuhoamista, myönnyttään Moskovan vaatimuksiin kokonaisuudessaan.

Moskova, syyskuun 27 päivänä.

Selter on jälleen täällä. Professori Uluots on lentänyt hänen mukanaan tänne. Neuvottelujen pitäisi alkaa illalla.

Moskova, syyskuun 28 päivänä.

Kello on 3 aamulla. Selter ja Uluots palaavat Kremlistä. Heidän kasvojaan voi tuskin enää tuntea. Selter menee heti huoneeseensa, hän antaa määräyksen, että aamulla varhain lennetään kotiin. Uluots istuu meidän seuraamme ja kertoo:

»Meidät otettiin vastaan kello 21. Molotov ja Mikojan johtivat neuvotteluja. Molotov alkoi heti puhua sangen jyrkästi väittäen, että virolaisethan ovat kokonaan kykenemättömiä pitämään yllä järjestystä omassa maassaan. Todistukseksi hän luki sähkösanoman, jossa kerrottiin virolaisten lentokoneiden pommittaneen venäläisiä laivoja Narvan lahdella.»

Keskeytämme hänet kiihtyneinä: lukuunottamatta sitä, että meillä ei ole ensinkään pommikoneita, — mitä asiaa oli venäläisillä laivoilla sitten yleensä ollut Narvan lahteen?

Uluots heilautti väsyneesti kättään ja jatkoi:

»Aseman näin muututtua ei Venäjän hallitus voi tyytyä annettuihin ehdotuksiin, vaan sen täytyy vaatia, että kaikkien tärkeimpien paikkojen Virossa täytyi tulla heti miehitetyiksi Neuvostoliiton joukoilla, kaikkiaan 35.000 mieheen nousevilla voimilla.»

»Tämä vaatimus tuli meille kuin salama taivaalta, joka ei tosin ollut enää pitkään aikaan ollut kirkas. Me esitimme mitä jyrkimmän vastalauseen emmekä väistyneet Molotovin ultimaatumien luonteistenkaan vaatimusten tieltä. Asiain tässä vaiheessa näyttäytyi Stalin itse.»

»Kun Stalin näyttäytyi, oli hän heti tilanteen herrana. Molotov ei sanonut enää sanaakaan, ja Mikojan oli jo alusta lähtien esittänyt statistin osaa.»

»Ennen kuin neuvottelua jatkettiin, kysyin minä Stalinilta: 'Kuinka saamme Teitä puhutella?' Stalin vastasi: 'Sanokaa vain huoleti herraksi.'»

»Stalinin lausunnot poikkesivat melkoisesti Molotovin esityksistä; tämä oli ollut hermostunut, kiukkuinen ja epävarma, vallankin silloin, kun hänen uhkauksensa eivät tepsineet; Stalin sen sijaan oli aivan rauhallinen, hän koetti saada meitä va-

kuuttuneiksi. Me arvelimme, että hänen kanssaan voi neuvotella, ja todellisuudessa hän antoikin joissakin kohdin hieman myöten. Niinpä hän myöntyi 25.000 miehen vahvuiseen miehitysjoukkoon ja tahtoi tyytyä Tallinnan sijasta myöskin Paltis-kin satamaan, sitten kun sen laajennustyöt olisi saatu suoritetuiksi.»

»Neuvottelut keskeytettiin ja lopuksi alkoi uusi, neljäs keskustelu, johon Stalin ilmestyi vasta sen loppupuolella. Jälleen herätti huomiotamme, että Molotov hoiti asiansa ilmeisen huonosti, hän ärjyi, kun asiat eivät heti luistaneet. Hän tahtoi säilyttellä, minkä jälkeen Stalin sitten halusi näytellä rakastettavaa kunnan miestä.»

»Meidän perustelujamme, että Viro oli halukas itse puolustamaan itseään, niin että muille valloille kävisi hyvin vaikeaksi hyökätä Viron alueen kautta Neuvostoliiton kimppuun, ei hyväksytty. 'Nyt määräävät enää vain suuret vallat', sanoi Stalin. Hän esitti perustelunsa tässä niin kuin yleensäkin sangen taitavasti ja täsmällisesti.»

Me katselimme toinen toistamme. Me emme käsittäneet tätä. Neuvostoliitto ei ollut rikkonut vain kaikkia lupauksiaan, kaikkia kahdenkymmenen viime vuoden aikana tekemiään sopimuksia: se oli 24. päivänä peruuttanut 20. päivänä antamansa lupauksen ja 27. päivänä 24. antamansa lupauksen. Se oli menetellyt ilman rehellisyyttä ja ilman luottamusta, ilman armoa ja ilman oikeutta. Mitä meille on tehty keskellä rauhan aikaa, se tuntuu meistä kauhealta. Se merkitsee täydellistä orjuutta, antautumista Moskovalle. Minkälainen naurettava repale meille jääkään kaksikymmenvuotisesta valtiollisesta itsenäisyydestämme.

Me katsomme kysyvästi Uluotsiin, vaanien jotain vaikka kuinkakin pientä toivon sädettä.

Uluots tekee tyhjäksi toivomme: »Viisi minuuttia ennen puoliyötä sopimus allekirjoitettiin Stalinin, Mikojanin ja Molotovin sekä virolaisen valtuuskunnan jäsenten Selterin ja Uluotsin läsnä ollessa.»

Me tähyilimme täynnä epätoivoa tulevaisuuteen. Mitä on meistä tuleva? Me ahdistamme Uluotsia: »Ja sitten? Ja sitten —??»

Uluots veti tuskin huomattavasti suutaan vinoon: »Ja sitten Stalin tarjosi meille pienen lasillisen viinaa...»

JÄTTILÄINEN VAANII.

Tallinna, lokakuun 2 päivänä 1939.

Parin hämärtävän päivän ajan häilyimme kuumehoureiden ja pelon välillä ennen heräämistämme. Tänään tiesimme, että emme olleet uneksineet. Aamutunteina venäläiset ovat marssi-neet maahan.

Jotkut sanoivat: ei se ole niin vaarallista; mutta useimmat ajattelivat: nyt ne ovat vaanimassa.

Isänmaa parkani!

Tallinna, lokakuun 7 päivänä.

Venäläiset seisoskelevat upeiden kauppojemme edustalla ja töllistelevät. Jotain sellaista he eivät ole vielä milloinkaan näh-neet. Heitä katsellaan ja hämmästellään, kuinka vieraita he ovatkaan meille.

Rouva Kilgas kertoi eilen, että joku ylempi venäläinen up-seeri oli tullut hänen kauppaansa ja ostanut naisten kerraston. Hän piti sitä ilmeisesti iltapukuna.

Tallinna, lokakuun 31 päivänä.

Molotov ilmoitti tänään korkeimman neuvoston viidennessä istunnossa: »Sadut Itämerenmaiden neuvostolaistamisesta ovat Neuvostoliitolle vihamielisen propagandan tuotetta.»

Tallinna, marraskuun 7 päivänä.

Lokakuun vallankumouksen vuosipäivän johdosta otti Nikitin tänään vastaan sanomalehtien edustajat ja ilmoitti silloin sananmukaisesti: »Itämerenmaiden itsemääräämisoikeuden loukkaamattomuus ja niiden sisäisiin asioihin sekautumattomuuden periaate on avunantosopimuksissa tarkkaan ja ikuisiksi ajoiksi määrätty.»

Me taputimme rajusti käsiämme hyväksymisemme merkiksi, mikä ei ilmeisesti miellyttänyt häntä.

Helsinki, marraskuun 30 päivänä.

Johtaja on lähettänyt minut Suomenlahden ylitse tänne, koska puhutaan kasvavasta jännityksestä Neuvostoliiton sekä meidän naapurimme ja veljeskansamme välillä.

Minä en henkilökohtaisesti saata ajatella, että jättiläismäisen Venäjän valtakunnan, niin pinta-alaltaan kuin väkiluvultaankin pientä Suomea kuusikymmentä kertaa suuremman, tarvitsisi pelätä tätä kääpiötä. Eiväthän he toki vakavissaan aio hyökätä sen kimppuun!

Helsinki, joulukuun 1 päivänä.

Ja kerran jälleen ovat olleet oikeassa sellaiset ihmiset, jotka kaikissa oloissa epäilevät Venäjää: tänään, keskellä rauhaa, neuvostolaiset pommikoneet pommittivat Helsinkiä. Samaan aikaan neuvostolaiset joukot kulkivat Suomen rajojen ylitse.

Hyökkäys! Sota! Rikos!

Meidän virolaisten sydämet sykkivät Suomen puolesta. Kaikki Suomessa oleskelleet virolaiset ovat heti paikalla ilmoittautuneet asepalvelukseen.

Tallinna, tammikuun 2 päivänä 1940.

Pakkanen ja alakuloisuus seisovat uuden vuosikymmenen portilla.

Yksi toivon säde pilkoittaa näiden päivien pimeydestä: Suomi pitää puoliaan. Sen mukana puolustautuu Viro. Sillä

sadat virolaiset, juuri niin paljon kuin onnistui pääsemään venäläisten sulkujen ylitse, taistelee marsalkka Mannerheimin johdolla orjuutusta vastaan.

Tallinna, helmikuun 5 päivänä.

Vaikka Venäjä esittääkin tässä sodassa sangen surkeata osaa, eivät Moskovan hyökkääjät ole muuttuneet hituistakaan kohtuullisemmiksi. Kaikkialla on liikkeellä hurjia huhuja, joiden mukaan Venäjä aikoo vaatia Virolta uusia tukikohtia laivastolleen. Radiossa kyllä ilmoitetaan tänään: »Tass on valtuutettu ilmoittamaan, että tällaiset tiedot ovat pelkkää keksintöä» — mutta kukapa heitä enää uskoo.

Helsinki, maaliskuun 13 päivänä.

Minä en sitä usko, ja kuitenkin se on totta: Venäjä on sanellut Suomelle rauhan, joka, vaikka kylläkin karvas, takaa veljeskansalle ahtaammissa rajoissa täyden itsemääräämisoikeuden.

Mitähän piilee sen takana? Kuinka solmii taisteleva kommunismi rauhan saavuttamatta päämääräänsä, Suomen neuvostolaistamista?

Tallinna, maaliskuun 15 päivänä.

Me saimme heti näytteen venäläisten rauhanrakkaudesta. Virossa olevien venäläisten joukkojen päällikkö ilmoitti tänään tuottavansa maahan 15.000 militarisoitua työmiestä rakentamaan Paltiskia.

Kun »militarisoidut työmiehet» kokemuksen mukaan vain vähän eroavat sotilaista, nousee Virossa oleva miehitysvoima nyttemmin 40.000 mieheen.

Tallinna, toukokuun 2 päivänä.

Toukokuun 1 päivänä vasta nähtiin, kuinka paljon neuvostolaisia komentopaikkoja jo on eri puolilla Tallinnaa. Ne olivat kaikki liputettuina. Sataman äärillä pantiin toimeen paraateja.

Venäläinen sotilaspäällikkö on ottanut uuden askeleen: hän vaati miehitysjoukkojen turvallisuuden takia, että Viron kaikki majakat on pantava venäläisten valvontaan.

Tämä vaatimus oli ilmeisesti ristiriidassa avunantosopimuksen kanssa. Viro panee vastalauseen, — ja sen täytyy taipua.

Tallinna, toukokuun 28 päivänä.

Tuo venäläisten hiipivä, salakavala tapa! Tunnetaan vain yleinen, kasvava painostus, joka ahdistaa Viroa, ilman että vielä voidaan mainita merkkejä.

Moskovan »Pravda» kirjoittaa tänään »poliittisesta mielialasta Virossa». Sangen epäystävällinen kirjoitus, jossa meitä moititaan »englantilaismielisyydestämme».

Tallinna, toukokuun 29 päivänä.

Tass on tänään levittänyt suurta huomiota herättävää Molotovin ilmoitusta. Hän syyttää Liettuan hallitusta siitä, että se järjestää neuvostolaisten sotilaiden katoamisia. Neuvostoliitto vaatii viipymättä toimenpiteitä, jotta tällaiset tapaukset saadaan loppumaan.

Me tartumme päähämme. Nythän heillä on Liettuassa jo kaikki, mitä he tahtoivat, tukikohtia, armeijoita, lentokoneita ja panssareja. Mitä he vielä tahtovat?

Johtaja lähettää minut Kaunasiin tiedustelemaan

Tallinna, kesäkuun 14 päivänä.

Rajuilma purkautuu!!

Tänä aamuna kello 10 antoi Molotov toimittaa Moskovassa käymässä olevalle Liettuan ulkoasiainministerille Urbshys'ille — pääministeri Merkys oli jo eilen matkustanut pois — uhka-vaatimuksen, jonka määräaika on 24 tuntia. Neuvostoliitto vaatii: 1. Liettuan sisäministerin ja poliisipäällikön vangitse-

mista, 2. Venäläismielisen hallituksen muodostamista, 3. Vaapaata marssia Liettuaan.

Finis Lithuaniae! Venäjä anastaa itselleen Itämerenmaiden valtioista läntisimmän, — sitten se on varma kahdesta muus-takin.

Tallinna, kesäkuun 15 päivänä.

Kello 9 aamulla: Liettua on ehdoitta myöntynyt Venäjän vaatimuksiin.

Kello 15: Venäläisiä joukkoja menee monin paikoin Liettuan rajan ylitse ja miehittää kaikki isommat kaupungit.

Kello 18: Venäläiset sotalaivat pidättävät virolaisia rahti-höyryjä. Venäläiset ovat Liettuaassa pysäyttäneet Berliinin—Riiian—Tallinnan pikajunan. Tallinnan—Helsingin väliä liikennöivän matkustajalentokoneen ovat venäläiset hävittäjät ampuneet alas Suomenlahteen. Tallinnan satamassa olleet venäläiset sotalaivat ovat lähteneet merelle ja partioivat Viron rannikon edustalla. Maitse, meritse ja ilmaitse ovat kaikki Viron yhteydet katkaistut, se on turvattoman saaliina tuon iättiläisen edessä, joka minä hetkenä hyvänsä syöksyy meidän kimppuumme.

Monet täyttävät matkalaukkujaan. Pakoon — mutta minne ja millä tavalla? Kaikilla miehillä, joiden kanssa puhuin, olivat silmät punaisina, itkettyneinä. Minäkään en voinua nukkua, kyyneleet tuppasivat yhä silmiini. Viron kaksikymmenvuotisen itsenäisyyden viimeiset minuutit...

Tallinna, kesäkuun 16 päivänä.

Kello 10: Tass levittää tietoa, että Viro, Latvia ja Liettua ovat tehneet Neuvostoliittoa vastaan tähdätyn sotilasliiton.

Kello 14: Selter ilmoittaa Nikitinille, että Viro ei ole tehnyt mitään tämäntapaista sopimusta eikä sellaista teekään ja että se vilpittömästi noudattaa kaikkia avunantosopimuksesta johdettavia velvollisuuksiaan.

Kello 15.20: Moskovassa olevalle Viron lähetystölle on an-

nettu uhkavaatimus. Samalla kun toistetaan virallisesti jo kumottua väitettä Itämerenmaiden sotilasliitosta, Venäjä vaatii siinä uuden Venäjälle mieluisen hallituksen muodostamista ja vapaata marssia Viroon.

Uhkavaatimuksen määräaika päättyy kello 24.

Kello 23.50: Viron viimeisen itsenäisen hallituksen viimeinen istunto on päättynyt. Viro taipuu uhkavaatimukseen. Uni on lopussa. Toinen alkaa: painajaisuni.

S. S. S. R.

Tallinna, kesäkuun 17 päivänä.

Aamuvarhaisesta kello viidestä lähtien Viron tanner jymisee neuvostolaisten panssarivaunujen ja tykkien telaketjujen alla. Uusi sisäänmarssi: katsokaa, kolme neljännesvuotta takaperin epämieluisina vieraina maahan tulleet vieraat tulevat nyt vihattuina isäntinä...

Kello kahdeksalta maan puolustusvoimain päällikön, kenraali Laidonerin täytyi ilmoittautua Narvassa neuvostolaisessa esikunnassa. Hän sai määräyksen Viron suojeluskunnan viipymättömästä hajoittamisesta ja kaikkien kasarmien tyhjentämisestä, jotka ovat tähän asti olleet Viron armeijan hallussa ja jotka nyt on annettava venäläisten käytettäväksi.

Tallinna, kesäkuun 18 päivänä.

Viron miehittäminen jatkuu edelleen. Viron armeijan täytyy paeta — sen ei ole luovutettava vain kasarmeja, vaan myöskin tähänastiset varuskunnat heti paikalla, — mihin sen on mentävä, sitä kukaan ihminen ei sano.

Tallinna on tulvillaan joukkoja, panssarivaunuja, vieraita komennushuutoja. Hehkuva kuumuus lepää kaupungin yläpuolella. Mutta väestö osoittaa jäätävää kylmyyttä.

Tallinna, kesäkuun 19 päivänä.

Koska Viron alueen miehittäminen ilmeisesti on päättynyt, saapui Tallinnaan myöskin uuden neuvostolaisen suoja-alueen isäntä. Sellaista sotilaallisten siviilimiesten ja siviilissä olevien sotilashenkilöiden henkikaartia emme vielä milloinkaan ole nähneet täällä kuin oli se, jonka turvin kolmas ulkoasiainkomissaarin apulainen, gospodin Shdanov, näyttäytyi meidän ka-duillamme. Tällaisesta poliisien liikekannallepanosta päätel-len täytyy meidän virolaisten kuitenkin olla sangen vaarallisia.

Illalla piti pidettämän kommunistisia propagandakokouksia Tallinnan kaikissa työpaikoissa. Mutta niihin ei mennyt ke-tään. Minä pistäysin pilanpäiten katsomassa kustannusliik-keemme ja kirjapainomme kokoushuoneessa: siellä oli vain kaksi kaupungissa tunnettua asiamiestä haukottelemassa.

Tallinna, kesäkuun 21 päivänä.

Kello kymmeneksi oli johtaja kutsunut toimituksen koolle neuvotteluun. Hän oli tuskin alkanut puhua, kun kirjailija Va-res astui sisään seurassaan apulaisfaktorimme Michail L.... ja muuan venäläinen.

Syntyi lyhyt sananvaihto, jonka jälkeen Vares julisti johta-jan erotetuksi sekä määräsi Michail L:n kustannusliikkeen ja kirjapainon johtajaksi.

Kesäkuun 22 päivänä.

Puolenyön jälkeen. Illan myöhäisinä hetkinä päättyi vielä yksi murhenäytelmä, jonka nimi oli Viron hallitus. He ovat murtaneet Pätsin ylpeyden pakottaessaan hänet hänen kolme kertaa kieltäydyttyään nimittämään Vareksen Viron pääminis-teriksi.

Uusi pääministeri puhui muutamaa minuuttia ennen puolta-yötä Neuvostoliiton lähetystötalon parvekkeelta kansalle...

Omalle kansalleen.

Kesäkuun 23 päivänä.

On sunnuntai. Ensimmäinen viikko bolshevistisessa Virossa on mennyt.

Shdanov toimii. Vares on hänen nukkensa. Laidoner täytyy erota. Viron niukkojen puolustusvoimain jäännökset ovat kokonaan ilman johtoa.

Vangit — muka poliittisia, mutta minulle sanottiin, että heidän joukossaan oli varmasti myöskin eräitä kaupungissa hyvin tunnettuja varkaita ja rosvoja — järjestivät ison mielenosoituskulkueen vapaan, bolshevistisen Viron puolesta.

Heinäkuun 14 päivänä.

On jälleen sunnuntai. Tässä välillä oli bolshevistista arkipäivää: puheita, kokouksia, kulkueita, puheita, tarkastuksia, puheita, vangitsemisiä. Aioin mennä Piritaan käydäkseni uimassa. Mutta äkkiä ilmestyi Ilja Nikolajevitsh asuntoni oven eteen ja vaati minua, niin sanoakseni virallisesti, lähtemään vaaliurnalle...

Minä lähden sitten. Ilja tarkastelee minua sivulta päin. Minulla on sellainen vaikutelma, että hänellä on vähemmän miellesä hänen virallinen tehtävänsä alueen vaalivalvojana kuin tekosyy saadakseen puhutella minua. Kuitenkin hän pysyy virallisena. Nämä bolshevikit pelkäävät eniten omia urkkijoi-taan. Minä »äänestän»: hullunkurinen sana, kun ei ole mitään vaaleja, ei muuta kuin heitettävä ennakolta painettu lippu ennakolta määrättyyn maljaan ja siten lähdeävä kiiruumman kaupalla aivan kuin jonkin huonon teon tehtyään. Ilja heittää pois virallisen naamionsa ja tulee suorastaan nuorekkaan iloiseksi; ei kuitenkaan niin iloiseksi kuin olivat Olev ja Jaak, joiden kanssa tänään vuosi takaperin vietin Pärnun rannassa hurmaavia päiviä, — — mutta kuitenkin siivitettyjä. Lähdemme nyt kuitenkin Piritaan.

Heinäkuun 21 päivänä.

Ilmalla ei ollutkaan tänään aikaa. Uusi eduskunta kokoontui tänään ja päätti tehdä Moskovalle ... anomuksen, että se armossa ottaisi Viron bolshevististen siipiensä suojaan.

Päts erosi tämän jälkeen ja Vareksesta tuli presidentti. Tämä kaikki käy aivan kuin kellon koneisto.

Elokuun 6 päivänä.

Viro otettiin tänään 16:na liittotasavaltana Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liittoon. Viron valtuuskunta, joka oli saanut käydä tätä anomassa, valokuvattiin sen jälkeen Leninin mausoleumin ääressä, — näin jokainen ansio saa arviointinsa.

Elokuun 10 päivänä.

Iljan on täytynyt jollain tavalla vakoilla minua; äkkiä hänen autonsa pysähtyi eteeni. Hänellä oli virka-asioita Paltiskiin; halusinko minä lähteä mukaan.

Me lähdimme. Me keskustelimme. Ilja näyttää lukeneen jonkin verran historiaa. Hän kysyi minulta yhtäkkiä: »Tiedättekö Te jotain Viron ensimmäisestä uudelleen asuttamisesta?» En tietänyt siitä mitään. Hän kertoi minulle, että tsaarinhallitus oli vuonna 1840 päättänyt siirtää virolaiset pois ja sijoittaa heidät asumaan jonnekin Uralin ja Baikalin järven välimaille.

Tuijotin häneen suu avoinna: Niin, miksikä sitten pitäisi virolaiset siirtää pois, muuttaa jonnekin, sijoittaa heidät asumaan jonnekin...?

Ilja hymyili salaperäisesti: »Bolshevistinen valtio ei uudista Pietari Suuren tekemää virhettä hänen jättäessään virolaiset maahan.

Kylmät väreet juoksevat pitkin selkäpiitäni. Hän pitää minua venäläisenä. Minä en sano hänelle vielä, että olen virolainen.

Elokuun 20 päivänä.

Neuvostokansalaisen elämä... ensinnäkin: minä puhun hiljempaa. Käännyin katsomaan ympärilleni, onko joku kuunnellut. Herätessäni ihmettelen, että vielä elän, olen olemassa, olen vielä niin sanotussa vapaudessa. Ja ennen kaikkea: tunnen itseni turvattomaksi, päivällä ja yöllä, valveilla ja nukkuessani.

Syyskuun 10 päivänä.

Pari päivää takaperin leijaili nimetön kirje pöydälläni toimituksessa: Pistäytykää kerran katsomassa uusia rautaristikoilla varustettuja vaunuja Baltian asemalla! Minulla ei valitettavasti ollut siihen aikaa, sitä paitsi pidin asiaa pilana.

Tänään tiedän, mitä varten nuo vaunut olivat siellä: niissä vietiin viime yönä pois maasta Päts, Laidoner ja entinen pääministeri Eenpalu. Minne? Venäjän maa on iso. Sinne voi kadota enemmänkin kuin pari virolaista.

Lokakuun 1 päivänä.

Viron ilma-ase, Viron meripuolustus ovat täydellisesti hajoitettut. Tehtaat otetaan valtion haltuun. Neuvostolaiset luottamusmiehet ottavat huostaansa kauppaliikkeet. Kirjoja, kirja-kauppoja, kirjailijoita pidetään mitä ankarimman valvonnan alaisena. Viron omaa sivistyselämää ei otetaan vähimmässätkään määrässä huomioon.

Ja maan alla lohikäärme kaivaa ontoksi maatamme. Kummitus kulkee ympäriinsä: maastakarkoitus. Ei kuule enää mitään eikä näe enää missään ketään niistä, jotka ennen olivat ministerejä, kenraaleja, valtiosihteerejä. He ovat kadonneet. Samanlaiset vaunut kuin ne, joissa Päts ja Laidoner matkustivat epävarmaa kohtaloansa kohti, ovat heidät nielaisseet, haudanneet heidät sisäänsä, kuljettaneet pois...

Joulukuun 1 päivänä.

Viranomaisia vähennetään. Virossa on enää vain sen veran toimialoja kuin keskikokoisessa maalaiskunnassa: opetus, köyhäinhoito, kunnallistalous, maatalous. Kaikki muu kulkee nyttemmin Moskovan kautta ja Moskovan toimesta.

Melkein kaikki sisäministeriön ja valtiollisen poliisin virkamiehet on tällä välin karkoitettu maasta.

Tammikuun 12 päivänä 1941.

Meidän on jälleen mentävä vaaleihin. Mitä varten? Neuvostoliiton korkeinta neuvostoa varten. Ja ketä me saamme äänestää? Gospodin Botsharevia, ammatiltaan entistä Tallinnassa ollutta Venäjän lähettilästä...

Hän on nyt Viron edustajana!

Mutta eihän enää ole mitään Viroa. Eikä oikeastaan Viron neuvostotasavaltaakaan. Viron kruunun mukana hävisi entisen vapautemme viimeinenkin muisto. Nyt vallitsee enää vain rupla, neuvostorupla, ja meidät tasoitetaan aivan samanlaisiksi, muokataan tuohon harmaaseen yksitoikkoisuuteen, tuohon itäiseen lohduttomuuteen, sellaisena kuin se neuvostovaltiona hallitsee Peipsen-järven ja Vladivostokin välillä kuu-detta osaa maapallon asutusta pinta-alasta.

Maaliskuun 3 päivänä.

Rautaristikoilla varustetut vaunut Viron rautatieasemilla lisääntyvät. Ihmiskaupan täytyy ilmeisesti olla kannattavaa, tuon ihmiskaupan, joka myy ihmiset paholaiselle.

Huhtikuun 9 päivänä.

Tänään Ilja kutsui minut erääseen toimistoon, missä hänet ilmeisesti tunnetaan varsin hyvin, — vaikka hän moneen ker-

taan tähdensikin, että se ei ole hänen toimistonsa. Se oli tuossa pahamaineisessa talossa Pagarinkadun 1:ssä.¹⁾

Tutustuin hänen avullaan eräisiin miehiin, joiden nimet ovat viime aikoina levittäneet pelkoa ja kauhua Tallinnaan, nimittäin Boris Kummiin²⁾, A. Murroon³⁾ ja Karl Säreen⁴⁾.

Minulle puhuttiin aineiston keräämisen yleisestä välttämättömyydestä. Minä myönsin innokkaasti, sillä enhän vielä tietänyt, minkälaista aineistoa he tarkoittivat. Boris Kumm kävi sitten selväsanaisemmaksi ilmoittaessaan, että he tarvitsevat aineistoa jokaisesta virolaisesta, olipa hän ylhäinen tai alhainen, venäläisystävällinen taikka venäläisvihamielinen, sillä oikeastaan kaikki on naamiointia, ja vain valtio itse pystyy ratkaisemaan, kuka on sen ystävä tai vihollinen.

Vaatus urkkimis- tai ilmiantopalvelusten tekemisestä saattoi kai minut hetkeksi menettämään kasvopiirteitteni hallinnan, — vaikka edelleenkin vaikenin; mutta Säre huomautti heti terävästi, että heillä on hyvä menettelytapa jokaisen pakottamiseksi palvelemaan heitä ja että minä itse olin kai viimeinen, jolla oli puhdas omatunto neuvostolaisten suhteen.

Toukokuun 1 päivänä.

Vappua vietettiin jäättiläismäisten paraatien merkeissä. Keskeytymättä vyöryi katuja pitkin tankkeja, marssi sotilaita, lentokoneet jyrisivät ilmassa. Maan isännät näyttäytyivät koko kauhistuttavuudessaan.

Vain sattumoisin näki sivukaduilla vielä jossain jonkin pelästyneen virolaisen. Onko tämä tulevaisuuden näky?

1) Viron entinen puolustusministeriö, bolshevikkivallan aikana NKWD:n ja NKGB:n (narodnyi komissariat gosudarstvennoj bezopasnosti — valtion turvallisuutta valvova komissariaatti.)

2) Viron neuvostotasavallan valtioneuvoston turvallisuuden kansankomissaari.

3) Viron neuvostotasavallan sisäasiain kansankomissaari.

4) Viron kommunistipuolueen 1. sihteeri.

Toukokuun 10 päivänä.

Olen viime päivinä ollut useammin Ilja Nikolajevitshin parissa. Näyttää siltä, että hoidan asiani hyvin. Annoin tutustuttaa itseni Neuvostoliiton palvelun salaisuuksiin.

Yli koko Vironmaan on vedetty verkko maastakarkoittamiselimiä, jotka ovat Tallinnan karkoittamiskeskuksen alaisia. Kaikkialla on kolmimiehisiä toimikuntia, jotka haalivat ilmi-antajia, laativat luetteloja ja merkitsevät tulevien karkoitusten uhrit.

Toukokuun 15 päivänä.

Tänään tuli Estonia-teatterin näyttelijä Edmar Kuus luokseni toimitukseen ja kertoi: Heillä oli eilen Shakespearen »Miten haluatte» nimisen huvinäytelmän ensiesitys. Aamupäivällä oli vielä viimeinen koeharjoitus. Äkkiä ilmestyi sinne eräs tietty Kingisepp mukanaan muuan NKWD-mies ja vaati, että ensimmäisen näytöksen eräessä kohdassa, jossa ylistetään Illyrian herttuaa Orsinoa, olisi tämän sijaan pantava kommunismin katekismuksesta pari sanaa, joissa ylistetään Leniniä ja Stalinia. Näyttelijä Enno E. . . . kieltäytyi viitaten Shakespearen tekstiin. Hänet vangittiin heti paikalla. Nyt täytyi Ruut T. . . .n astua tilalle. Hän lausui kohdan määräyksen mukaan, mutta teki muka tällöin ivallisen liikkeen bolshevikkeihin päin. Hänet vangittiin vasta harjoituksen lopussa ja Edmar Kuusin täytyi nyt melkein valmistautumatta ottaa osa haltuunsa, koska näytäntöä ei saanut peruuttaa.

Kuinka mainittujen kahden näyttelijän oli käynyt, sitä ei tiedetty; liikkeellä oli mitä pahimpia huhuja.¹⁾

Toukokuun 24 päivänä.

Minä opin. Minä opin. Alan tosin toivoa, etten olisi milloinkaan tullut tähän kouluun.

¹⁾ Heidät karkoitettiin.

Tänään näin lopullisen luettelon, jonka Pärnussa toimivan esikunnan päällikkö Kikkas on lähettänyt tänne hyväksyttäväksi. Siinä on 493 nimeä Pärnun kaupungin alueelta . . . aluksi. Luetteloja on ilmoitettu tulevan lisää.

Minä tutkin, mitä siellä ehkä pidettiin neuvostovihamielisinä aineksina. Luettelossa oli: toimivia vastavallankumouksellisia, santarmeja, johtavia politikkoja, vankilan henkilökuntaa, suurtilojen omistajia, yleisiä naisia, korkeita virkamiehiä, puolalaisia, lättiläisiä, liettualaisia, entisen valkoisen armeijan virolaisia jäseniä, rikollisia aineksia, Saksaan tai sieltä muuttaneita — tässä järjestyksessä ja tuon tuostakin koko perheen.

Kaikki nämä ihmiset teljetään ennemmin tai myöhemmin rautaristikoilla varustettuihin härkävaunuihin ja kuljetetaan jonnekin, mistä ei enää ole paluuta.

Tämä karkoittaa uneni ja myrkyttää uninäkyni.

Kesäkuun 1 päivänä.

Tänään vasta näin koko suunnitelman ja koko järjestelmän; mutta se on liian myöhäistä ja minä olen liian heikko.

Jo heinäkuun 7 päivänä 1940 määräsi Moskova pantavaksi toimeen neuvostovastaisten ainesten »operatiivisen siirron» pois Itämerenmaista.

Silmukka on vedetty kireälle. Uhri on turvaton.

! K A R K O I T U S V Y Ö R Y . .

Narva, kesäkuun 6 päivänä.

Olen matkustanut pois pariksi päiväksi antaakseni lepoa kidutetuille hermoilleni. Kun venäläiset ovat takavarikoineet kaikki maassa olevat hotellit, täytyi minun tulla setäni luokse Narva-Joensuuhun, missä saatan piileksiä lyhyen ajan. Ja

niin seison jälleen täällä Narvajoen ylitse johtavalla sillalla, katselen auringon laskun puolella korkeana kohoavaa Herrmanninlinnaa, jonka vaaleat, kirkkaat muurit antavat joitain lupauksia lännen ystävällisestä vallasta. Mutta sitä vastapäätä idässä uhkaavat Ivangorodin sortolinnan jättiläismäiset, synkät muurit, ja ne manaavat nyt melkein vielä enemmän kuin 300 vuotta takaperin esiin Iivana Julman synkät varjot.

Mutta lepoa ei nykyään löydä mistään Vironmaalta. Maantiet ja rautatiet jymisevät niillä vyöryvien kolossien painon alla. Mitä kaikkea tänne virtaakaan, tulvii rajojen ylitse! Rautatievaunuja toistensa perään, kuorma-autoja kuorma-autojen jälkeen! Ja, katsokaa: kuorma-autot ja rautatievaunut ovat tyhjiä; ne hakevat vasta lastiaan.

Jotain kuulin vielä Narvassa: että venäläiset ahdistavat kaikkialla virolaisia kalastajia. He valvovat kalastusta, pitävät silmällä veneitä, panevat niihin toimihenkilöitään, ja missä ei sellaisia ole, siellä he yksinkertaisesti ottavat veneet takavarikkoon. Vormsin saarella kalastajat määrättiin sahaamaan veneensä puolittain poikki.

Mutta Narvassa sanotaan vallan avoimesti: Heillä on jotain hankkeissa virolaisia vastaan ja estääkseen ketään pakene-masta he takavarikoivat kaikki veneet ja varoittavat kalastajia. Kysyin tällöin: »Jumalan tähden, mitä sitten on tekeillä?» Silloin sain kaikkialta tuon väsyneen vastauksen, joka kaikui jo aivan kuin epätoivon tuolta puolelta: »Teidän tarvitsee vain katsella rautatievaunuja, kun ne palaavat takaisin.»

Iltaisin ripustetaan kaikkialla julisteita: uusia vuosiluokkia Viron nuorisoa pannaan liikekannalle. Maatamme painaa aivan kuin rautainen nyrkki. Moskova pitää huolen siitä, ettei kukaan pääse karkuun. Tunnen itseni sangen turvattomaksi Narvassa ja palaan kiiruimman kaupalla takaisin Tallinnaan.

Tallinna, kesäkuun 9 päivänä.

Sherov ja Avakumov, Riassa olevat Itämerenmaiden valtiol-lisen turvallisuuden komissaarit, ovat lähettäneet Tallinnaan

uusista ohjeita. Kapsi tulee illalla aivan salaa luokseni ja kertoo siitä minulle. Hän tuli lisäksi valepuvussa. Hän on varma siitä, että häntä vartioidaan aivan samoin kuin minuakin. Onneksi hän tuntee samassa talossa asuvan Toomin perheen. Hän menikin ensiksi näiden ihmisten luokse ja tuli vasta sitten tapaamaan minua, ettei vaarantaisi itseään enempää kuin minuakaan ennenaikaisilla epäluuloilla.

Ja sitten Kapsi äkkiä yllättää minut parilla lauseella, jotka kuulostavat melkein vaatimukselta. Minä voisin tehdä paljon Viron hyväksi, jos minun onnistuisi hankkia tieto näistä uusista ohjeista.

Kurkkuani kuristaa. Kuinka sen pitäisi onnistua juuri minulle? Mitä hän tietää? Mitä hän luulee? Mitä hän ajattelee minusta?

Kesäkuun 10 päivänä.

Tulin Iljan luokse Palast-hotelliin, missä hän nyt asuu kahdessa vierekkäin olevassa huoneessa. Hän iloitsi itserakkautta minut nähdessään. Ehkäpä tämä on hyödytöntä, juolahti mieleeni, ehkä minun täytyy ampua itseni, eikä silloin kukaan tiedä, oliko minun tiedossani jotain ja mitä, kun minun täytyi siirtyä pimeyteen.

Äkkiä tuli kolme miestä meluten huoneeseen. He olivat jättiläismäinen Shkurin, valtion turvallisuuspoliisin Tallinnan osaston päällikkö, eräs tunnettu Nikolai Mihailovitsh Kusminov, turvallisuuspoliisin tutkimusosaston päällikkö, ja Boris Kumm. He olivat tyytyväisiä, kun vastasin venäjäksi heidän pilailuunsa, ja torjuivat Iljan ehdotuksen, että minä poistuisin huoneesta. »Kuuluuhan hän meihin», virnisteli Shkurin.

Vetäydyin erääseen nurkkaan, otin mielenosoituksellisesti jonkin Leniniä käsittelevän kirjan käteeni ja olin innokkaasti lukevinani. Mutta noilla neljällä näytti olevan niin kiire ja niin tärkeitä asioita, että he, varsinkin vilkaistuaan luettavaani,

luottivat minuun täydellisesti ja levittelivät nyt ujostelematta asiakirjojaan huoneeseen, vaikka he joissakin erityisissä keskustelunsa kohdissa menivätkin viereiseen huoneeseen ja puhuivat siellä vähän hiljempaa.

Niin sain tietää kaiken. Niin sain tietää, mitä oli tarviskin tietää. Virossa on 1.230.000 asukasta. Kymmenen prosenttia heistä on venäläisiä ja »muita»; Viroon jää siis täsmälleen 1.118.000 virolaista. Jää? Jäisi, ellei olisi Moskovaa. Jäisi, ellei Moskovalla olisi Viroa koskevia suunnitelmiaan. Jäisi, ellei Moskova tarvitsisi kaikkea Virossa, maata, rannikoita, saaria, vanhoja kauniita kaupunkoja, kaikkea, mitä täällä Vironmaassa on rakennettu ja saatu työllä aikaan ja kylvetty, kaikkea, kaikkea, ei vain yhtä: virolaisia...

Minä kuulin luvut. En halua kirjoittaa tähän mitään muuta kuin luvut. Karkoitustoiminta pääsee vauhtiin. Koneisto on saatu kuntoon. Kesäkuun loppuun mennessä on, Viron puolustusvoimat mukaan luettuna, 60.000 virolaista »asutettu muu-
anne».

Heinäkuussa koneisto sitten toimii täyttä vauhtia. »Muuanne siirto» käsittää silloin 250.000 ihmistä, »huippuihin» ja koeteltuihin kommunisteihin asti, Viron seitsemän suurimman kaupungin koko väestön: Tallinnan, Tarton, Narvan, Pärnun, Rakveren, Valgan ja Haapsalun.

Elokuu tekee sitten puhdasta jälkeä: 450.000 virolaista »asutetaan muuanne», 15 rautatiejunan, jokaisessa 1.000 ihmistä, on päivittäin poistuttava kotimaasta. Talonpojat, kalastajat, metsästäjät joutuvat Siperiaan tai Kirovin alueelle. Elokuun 31 päivänä 1941 saa Virossa olla enää vain 358.000 virolaista, tekniikkoja, spesialisteja, koeteltuja kommunisteja, jotka ovat välttämättömiä maan luovuttamisessa uusiin käsiin.

Enkö tullut mieluiseksi tätä kuullessani? Vielä nytkin, tätä kirjoittaessani, kohisee päässäni. Olivatko he vielä ihmisiä, nuo, jotka tuolla fanaattisen asiallisesti tutkivat näitä numeroita, järjestelivät, vertailivat, kertoivat ihmiskuljetuksia vaunujen määrillä?

Kesäkuun 11 päivänä.

Tullessani heti kello 9 jälkeen aamulla kustantamoon oli minun kuljettava ilmoitusosaston ikkunain ohitse; silloin näki minut kaksi kirjanpitäjätärtä, jotka kiihkeästi viittoilivat ikkunan takana, että minun oli nopeasti häivyttävä. Menin kuitenkin kirjapainoon. Siellä näin ensi silmäyksellä, että sieltä puuttui enemmän kuin puolet väestä, ja että lamauttava pelko painosti työtä. Nyt huomasi minut faktori, joka antoi minulle kauhistuneena merkkejä, että minun oli kadottava.

Sain tietää tämän vasta myöhemmin: kuusi toimittajaa, viisi latojaa, yksi oikolukija ja seitsemän muuta henkilökuntaan kuuluvaa oli edellisenä yönä vangittu ja he olivat nyt telkien takana. Kirjapainotalon läpi oli parhaillaan liikkumassa »priikaati» tutkien ja udellen kaikkea, ja niiden joukossa, joita he olivat kyselleet, olin myöskin minä.

Tartto, kesäkuun 12 päivänä.

Kaksi hirveätä päivää. Minä tiedän jotain, enkä voi sanoa sitä kenellekään. Se on ehkä vain huhua, että minua etsitään, — sillä tunnen Iljan yhä vielä luottavan minuun, — mutta Tallinnassa en voinut puhutella ketään. Ne pelkurit, jotka minut näkivät, juoksivat heti tiehensä, ettei heitä vain olisi nähty minun seurassani, ja rohkeat syöksyivät luokseni, painoivat rahaa käteeni ja sanoivat: »Teidän täytyy paeta!» Kun minä sitten huusin, että minun täytyy armeliaan Jumalan nimessä sanoa Teille jotakin, jotakin kauheata, jotakin kiireellistä, perin tärkeätä, silloin he tukkivat minulta suun, pitivät sitä heikkohermoisuutena ja jättivät minut kiireesti yksikseni.

Niin pakenin sitten tänne, mutta tuttavat, joiden luokse saatoin mennä, ovat kaikki kadonneet, — paenneet, vangittuina, pois raahattuina, kuka sitä vielä tietää? Ja vieraat? Keneen voi vielä luottaa?

Ja vastustamattomasti, hetki hetkeltä lähenee onnettomuus.

Tallinna, kesäkuun 15 päivänä.

Vasta tänään pystyn jälleen hengittämään hieman rauhallisemmin, jälleen kirjoittamaan. Mutta voinko kirjoittaa kaikkea, mitä olen kokenut, mitä Viro on kokenut?

Kun oleskeluni Tartossa osoittautui kokonaan tarkoituksettomaksi, ei minulle jäänyt muuta neuvoksi kuin palata Tallinaan. Astuessani alas junasta syöksyin suoraan Iljan syliin. »Olen Sinua jo odottanut», hän sanoi kasvot loistaen, »minulla on tänään soma tehtävä Sinua varten, kyyhkyseni. Ensi yönä koetellaan kaikkien hyvänsuopaisten virolaisten luotettavuus, sellaista kuin Sinun, kyyhkyseni.»

Tästä hetkestä lähtien olin alituisesti valvonnan alaisena. Minun täytyi mennä Iljan mukana NKGB:n päämajaan ja siellä näin, kuinka Shkurin pani kokoon yksityisiä prikaateja ja kolmenmiehen komiteoja. Minulle kävi yhä selvemmäksi, että tästä yöstä tulisi Virolle Pärttylinyö. Iltapäivällä otettiin käyttöön kaikki kuorma-autot ja ajettiin Pagarinkadulle. Hämmästyneinä tallinnalaiset katselivat tätä menoa.

Minut pantiin erään virolaisen Ora nimisen autonkuljettajan kumppaniksi, valvomaan häntä. Ymmärrettävästi me epäilimme toisiamme, kumpikin piti toista urkkijana. Meidän täytyi ajaa erään talon eteen Koidulankadulle. Siellä odotimme puolisen tuntia. Sitten prikaatimme, siinä oli neljä miestä, kolme venäläistä ja virolainen kommunisti, toivat ihmiset joukoittain ulos. Meidän täytyi sitten ajaa satamaan, läntiselle aallonmurtajalle. Siellä oli jo useita rautaristikoilla varustettuja tavaravaunuja ja niiden edessä lukematon määrä kuorma-autoja.

Nyt täytyi miesten lähteä autosta ja heidät vietiin perheistään erotettuina tavaravaunuihin. Siinä oli paljon itkua ja lasten huutoa. Minä oli liian väsynyt huomatakseni tätä kaikkea, tämähän oli jo viides uneton yöni. Automme sai nyt tehdä uuden retken Katariinanlaaksoon. Samat näytelmät toistuivat. Me kohtasimme toisia autoja, jotka ilmeisesti olivat olleet asioilla samoilla seuduilla. Kolmannella kerralla hengähdin

helpotuksesta; prikaatimme ei löytänyt etsimiään ihmisiä, se palasi kiroillen ja tyhjin toimin talosta. Mutta minä pelkään, että se seuraavalla kerralla otti toisten luona vahingon takaisin, että se yksinkertaisesti vangitsi yksityisten perheitten luona olevat alivuokralaiset saadakseen mikäli suinkin mahdollista käsiinsä määrätyn luvun vankeja.

Näin olimme keskeytymättä toimesta sunnuntain, kesäkuun 16 päivän aamuun. Teimme tänä aikana 55 matkaa, enimmät satamaan, muutamia myös Pääskülaan, missä niinkään oli ristikoilla varustettuja vaunuja valmiina.

Kaikesta aikaisemmin tapahtuneesta huolimatta tämä karakoitusvyöry tuli Virolle odottamatta ja lamauttavana. Se ylätti luonnonmullistuksen tavoin. Missään ei tehty vastarintaa.

Tartto, kesäkuun 17 päivänä.

Tahdoinpa tai olin tahtomatta, olen kurimuksessa ja minuun täytyy pyöriä sen mukana, kunnes tuhoudun.

Minut lähetetään tänään ison kuormakolonnan mukana Tarttoon, missä kuljetusneuvot eivät ilmeisesti riitä. Minä teeskentelen ilmeisesti niin hyvin, että minuun luotetaan enemmän.

Keila, kesäkuun 18 päivänä.

Saimme tänään määräyksen ajaa maaseudulle. Siellä ei karakoitustoiminta ole, Jumalan kiitos, sujunut yhtä hyvin kuin kaupungeissa. Epäluulon alaisia kuuluu vain pieni murto-osa saadun kiinni, useimpien on onnistunut paeta metsiin. He lisäävät »metsäveljiemme» lukua.

Ajoimme Harkuun, mistä toimeenpanevan valiokunnan johtaja nousi vaunuamme. Sitten matkaa jatkettiin pienelle Allikun paikkakunnalle, missä meidän kolmenmiehen komiteamme oli saartanut erään talonpoikaistalon. Sieltä he toivat ulos miehen, vaivaisen nelikymmenvuotiaan, jolla oli koko omai-

suutensa superfosfaattipussissa. Tällainen surkea näytelmä toistui useamman kerran.

Tamsalu, kesäkuun 20 päivänä.

Nämä ovat hirveitä päiviä, ja tuskat, joita isänmaamme Viron täytyy kestää, ovat tuskin kuvattavissa. Nyt on sama kesäkuun viikko kuin viime vuonnakin, jolloin bolshevikit miehittivät Viron. Kauhea muisto ja yhtä kauhea nykyisyys... Ilmiäntoja, kotietsintöjä, kuljetuksia pois taloista ja noiden avuttomien syyttömien joukkojen tunkemista likaisiin neuvostolaisiin tavaravaunuihin. Kaikki nämä härkä- ja tavaravaunut seisoivat traagillisine lasteineen hehkuvassa kuumuudessa, 12 tuntia päivässä Pohjolan kesäkuun aurinko porottaa peltiin ja kuivaan puuhun.

Minut lähetettiin Tamsaluun, koska siellä oli otettu muutamia miehiä A-vaunuista¹⁾ ja heidät piti lähettää Tallinnaan kerran vielä kuulusteltaviksi. Kuulin jo matkalla karkoitettavien parissa vallitsevista hirvittävästä oloista. Karkoituksethan olivat tällöin tuskin vielä alkaneetkaan. Mutta heikompia oli jo kuollut hermojärkytykseen, toisia oli tullut mielisairaiksi, oli myös tapahtunut keskenmenoja. Vangitut eivät tähän mennessä olleet saaneet elintarvikkeita eikä vettä.

Kulkiessamme pitkin loputtoman pitkän junan viertä, kaikui kaikista, melkein ilmatiiviisti suljetuista vaunuista huutoja, kirkunaa ja pyyntöjä. Vaunujen vieressä seisoivat vartijat katselivat tylsinä ja tunteettomina eteensä. Jonkin matkan päässä seisoivat Tamsalun ihmiset, säälistä itkien, mukanaan vesikannuja ja koreja, joissa oli leipää ja makkaraa, he halusivat niin mielellään antaa, eivätkä saaneet. Mutta silloin eräs tamsalulainen meni, ehkäpä minun kasvonilmeeni rohkaise-

1) A-vaunuissa olivat vangitut ja B-vaunuissa »siirtolaiset». Ero heidän kohtelussaan oli aluksi pieni, myöhemmin saivat »siirtolaiset» ainakin kirjoittaa kotiinsa, mikä oli vangiuilta kielletty.

mana, aivan meidän editsemme vartijan luokse, työnsi hänet syrjään ja tempaisi vaununoven auki. Mitä siellä yhdellä silmäyksellä näin, se oli kauhistuttavaa. Karkoitettavat makasivat lattialla sekaisin, kahden äidin näin viimeisillä voimillaan pitelevän lapsiaan hieman koholla, jotta ne voisivat hengittää; sillä vaunusta vastaamme syöksyvä ilma oli kuin paksua, raskasta, mädännyttä myrkkyä. Näin vain kalpeita kasvoja, janon turvottamia huulia ja punertavia silmiä, jotka eivät enää sietäneet ollenkaan valoa. Nähdessään vesi- ja maitosangot he kaikki itkivät.

Rohkean miehen onnistui todellakin pistää ämpärinsä vaunuun, sitten vartijat syöksyivät hänen kimppuunsa ja ajoivat hänet pois; vaununovet työnnettiin jälleen kiinni ja lukittiin.

Tallinna, kesäkuun 21 päivänä.

Palaan toivottomana takaisin Tallinnaan. Mitä kaikkea olenkaan nähnyt tämän viimeksi kuluneen viikon aikana, — ah, en ole enää nukkunut ainoatakaan yötä. Monesti ihmettelen itsekseni, kuinka vielä, miksi vielä laahaudun näin eteenpäin.

Kuolla! Usein minulla ei enää olekaan muuta toivoa. Kuka auttaa meitä virolaisia? Mikä voi yleensä enää auttaa tätä pientä hylätyllä etuvartiopaikalla olevaa kansaa? Kello lyö puolenyön hetkiä. Puolenyön hetkiä kesäkuun 22 päivää vasten. Mitä voi vielä tapahtua? Kenen panssaroitu käsi voisi vielä temmata meidät tuon täyttymättömän Molokin Venäjän ammollaan olevasta kidasta? Mitä tuo mukanaan uusi tunti, uusi päivä, uusi kesäpäivän seisaus, —

toivon vaiko tuhon?

SODAN PUHKEAMINEN.

Tallinna, kesäkuun 22 päivänä 1941.

Aamupäivällä. Minulla on vähän aikaa. Ulkona väreilee tuskin siedettävä kuumuus. Istua kyhjötän yksinäisessä asunnossani, joka on rahtusen väljempi kuin neuvostovirallisesti henkilöä kohti sallittu 9 neliometriä. Ilmassa lepää ääretön jännitys, tunnen jotain selittämätöntä, ja kun silmään sinne tänne kadulle, katson ohitse kiiruhtavien venäläisten kasvoja, marssivia joukkoja, hermostuneesti liikkuvia autoja, silloin minussa syntyy vaistomainen varmuus: jotain on tapahtunut, jännitys laukeaa, kaikki viimeksi kuluneiden päivain kauhistuttavat tapahtumat ajautuvat lopullista ratkaisua kohti...

Illalla. Ja vielä kerran minulla on aikaa, kuka tietää kuinka kauan. Minun täytyy kirjoittaa nopeasti.

Iltapäivällä tuli lähetti luokseni. Minun on heti mentävä Iljan luokse. Siellä ollessani hän sanoi minulle: »Häpeämättömät roistot ovat hyökänneet rauhallisen Venäjän kimppuun. Ne tahtovat lyödä kiilan venäläisten ja Itämerenmaiden kansojen sydämellisen ystävyyyden väliin. Sotaa julistamatta on natsilainen Saksa aloittanut sodan Neuvostoliittoa vastaan!»

Vaivuin polvilleni. Ilon, koston, voitonriemun huuto tunkeutui esille sydämestäni. Minun täytyi huutaa. Hän katsoi minua pitkään, hitaasti hän alkoi käsittää. Uhaten hän tuli minua kohti. Hypähdin jaloilleni, tyrkkäsin hänet pois.

Sitten pakenin.

Kesäkuun 25 päivänä.

On hyvä, että on lämmin. Nukun pienessä, puoliksi lahonneessa tönössä Tallinnan lähellä. Kotiin en enää voi mennä. Mietin, onko minun yritettävä päästä metsäveljien luokse.

Näinä päivinä on jälleen, niin kuin myöhemmin sain kuulla, satoja raahattu pois kodeistaan, tuhansia on viety taistelemaan neuvostotähden alla. Kaiken kaikkiaan ovat neuvostolaiset kutsuneet palvelukseen 33.376 nuorta virolaista ja raahanneet heidät enempää »koulutusta» varten jonnekin Venäjän sisäosiin.

Jokainen virolainen oli venäläisten silmissä rikoksellinen, olipa hän sitten luettelossa tai hänen täytyi lippujen alle taistelemaan »yhteistä vihollista» vastaan. Nuo sotaväkeen otetut kuljetettiin lukituissa rautatievaunuissa aivan samoin kuin vangitutkin. He joutuivat erityisiin rangaistusleireihin, joista Tshebarkulin ja Kamyshlovin leirit olivat erittäin suosittuja. Täällä, missä virolaiset sotilaat pantiin maatoihin saamatta riittävää ravintoa ja tarpeellista vaatetusta, kuoli heistä jo 25 %; sillä he eivät olleet vielä kehittyneet niin pitkälle kuin se puna-armeijalainen, josta Heinsoo minulle kertoi, että hän oli tavannut tämän kaluamassa raakaa hevosenpäättä.

Paltiski, heinäkuun 6 päivänä.

Meitä on nyt useampia, kolme naista ja kaksi vanhahkoa miestä, jotka olemme pakomatalla lyöttäytyneet yhteen, emme ole metsäveljiä, vaan pikemminkin merisiskoksia, sillä me kuljeksimme pitkin rannikkoa toivoen löytävämme kalastajaveneen, joka voisi pelastaa meidät tästä virolaisesta helvetistä. Saksalaisten kerrotaan lähestyvän. Ah, kunhan voi edes jälleen toivoa!

Haapsalu, heinäkuun 9 päivänä.

Olemme vetäytyneet enemmän länteen päin, koska sanottiin, että siellä voisimme ehkä saada veneen viemään meitä Riianlahdelle. Maalaiset auttavat meitä antaen vähäsen leipää ja maitoa. Kun yötkin ovat valoisia, olemme hyvin päässeet kulkemaan.

Mutta Haapsalustakaan emme saaneet venettä.

Sen sijaan siellä liittyi meihin eräs Johan Soosaar, kotosin Viljandista, joka oli jo ollut vangittuna ja kuolemaan tuomituna. Hän kertoi meille, kuinka hän pääsi pakoon:

»Minut vangittiin heinäkuun 3 päivänä jonkin mitättömän tekosyn varjolla ja jouduin Viljandin NKWD:n päämajassa tavanmukaisten kuulustelujen ja kidutusten alaiseksi. Heinäkuun 5 päivän aamuna meidät huudettiin ulos kopeistamme. Jouduin tovereineni, he olivat Kivikink, Ojassoo, Kiisvek ja Sumera, — meitä oli kaikkiaan kaksitoista vankia — erääseen toiseen vankityrmään. Kello puoli 10 tulivat tshekistit koppiimme ja kutsuivat erään meistä ulos. Vähän sen jälkeen kuulumme pihalta kaksi revolverinlaukausta ja meille selvisi samalla, mikä oli edessämme. Nyt tshekisti jälleen tuli ja huusi seuraavaa. Kun olin lähimpänä ovea, menin minä. Ulkopuolella tartuttiin heti käsivarsiini ja minut vietiin vankilan pihalle. Siellä näin maassa aika syvän kuopan, jonka reunoilla oli vasta siihen heitettyä multaa; kuopan pohjalle en voinut nähdä. Nyt astui eteeni muuan mies, jonka jo tiesin NKWD:n asiamieheksi. Minut vietiin suoraan kuopan reunalle. Saattajani päästi minut irti ja samalla hetkellä ammuttiin. Sain luodin ruumiiseeni, mutta en vielä tuntenut minne. lyyhistyin polvilleni ja käänsin päätäni saadakseni vihasta kiehuen katsoa vielä kerran tuota petoa silmiini. Aivan samalla hetkellä näin revolverin suuliekin leiskahtavan ja tällä kerralla sain luodin päähäni. Tunsin leuassani ankaran iskun, horjahdin ja putosin kasvot edellä kuoppaan, missä jo makasi ensimmäinen meistä. Kahdesta laukauksesta huolimatta en kuitenkaan ollut tiedottomana ja tajusin kaiken, mitä tapahtui ympärilläni; en kuitenkaan liikahuttanut jäsentäkään. Nyt kuulin, kuinka uusi uhri tuotiin kuopan reunalle. Kuulin jälleen kaksi laukausta, ja joku putosi viereeni kuoppaan. Näin sen olevan vanhan toverini Kiisvekin. Hän liikkui vielä itseään ja huusi hampaitensa välistä: 'nämä paholaiset eivät osaa edes tappa.' Sen jälkeen ammuttiin kuopan reunalta vielä kerta ja Kiisvek oli kuollut. Nyt teloitusta jatkettiin edelleen, kunnes kaikki kaksitoista miestä makasivat päällekkäin maakuopassa.

Pelkäsin, että he nyt loisivat kuopan umpeen ja tukehdu-
taisivat minut. Mutta kaikki jäi tälle ja kuulin teloittajain
lähtevän kiireesti matkoihinsa. Menetin paljon verta enkä
voinut aluksi ollenkaan liikuttaa itseäni, koska tovereitteni
ruumiit olivat osittain päälläni. Käänsin varovasti päätäni ja
totesin kaikkien kuolleen. Hetken kuluttua, kun tunsin voimieni
yhä vähenevän, ryömin viimeiseni voimieni ylös ja pääsin
vielä juuri ja juuri syvän kuopan reunan ylitse. Huomasin
vankilan pihan tyhjäksi. Portti oli avoinna. Etelästä päin
kuulin konekiväärin rätinää, siellä täytyi olla joitain taisteluja
käynnissä, ehkäpä metsäveljien kanssa. Mutta koska olin pa-
hasti veren tahraama, pelkäsin uutta kiinni joutumista ja pii-
louduin erään muurin taakse. Näin vältinkin useita venäläisiä
partioita ja ohitse ajavia autokolonnia. Viimein ryömin erään
puutarhan kautta sivukadulle ja pääsin muutaman ystäväni
rakennustyöläisen luokse, joka otti minut hoiviinsa ja hoiti
minua. Minulla ei ollut mitään pahempaa haavaa, koska luul-
tavasti juuri sen vuoksi, että käänsin päätäni, toinenkin luoti
ei osunut niskaani, vaan sipaisi vain leukaani. Mutta minun
täytyi pian jälleen lähteä, koska veriset jäljet voivat antaa
minut ilmi, ja niin eräs toinen ystäväni, joka ajoi venäläisten
takavarikoimaa autoa, toi minut tänne Haapsaluun, missä ei
kukaan minua tunne ja missä ehkä uskallan mennä sairaalaan.»

Hän erosi pian meistä, koska hän oli kovin heikko, ja säilyi
tosiaankin hengissä.

Tallinna, heinäkuun 15 päivänä.

Kolme viikkoa tällaista pakosalla kiertelemistä oli tehnyt
minut vaarojen suhteen osittain tylsäksi, osittain ylimieli-
seksi. Sitä paitsi täytyi minun ehdottomasti saada eräitä
tavaroita asunnostani. Jos se oli vartioituna, saatoin ainakin
yrittää saada noudetuksi sieltä jotain talon hyvänsuopaisten
asukkaiden avulla. Matkustin siis Tallinnaan, vältin kaikki
nuuskijat ja kuulin jo junassa suureksi ilokseni, että saksalai-

set olivat jo tulleet Viron etelärajan ylitse. Kärsimyksemme eivät siis voineet enää missään tapauksessa kestää kauan.

Tämä ajatus teki minut kevytmieliseksi, kävelin iltamyöhällä aivan rauhallisesti asuintaloni luokse, joka näytti minusta vartioimattomalta, menin asuntooni ja nukuin suurta mielihyvää tuntien jälleen pitkistä ajoista omassa vuoteessani. Nukuin aika sikeästi ja ovellani oli varmastikin soitettu jo kauan aikaa ennen kuin heräsin meluun. Oven takaa kysyy outo ääni nimeäni ja käskee heti aukaisemaan. Tempaan viitan ympärilleni, yhä vielä kykenemättömänä ajattelemaan, aukaisen kuuliaisesti ja kolme miestä tunkeutuu heti sisään työntäen minut edellään huoneeseen. Miehet ryhtyvät heti toimittamaan kotietsintää. Nyt saapui vielä muitakin NKWD:n miehiä. Minua kuulustellaan asunnossani useita tunteja. Vihdoin NKWD:n mies ilmoitti minulle, että minut oli tuomittu karkoitettavaksi Keski-Venäjälle. Kysyin syytä. Mies kohautti olkapäitään. Sain vielä ottaa mukaani tavaroita, tavalliset 100 kiloa, sitten lähdettiin pois kuorma-autossa Paaskülaan päin. Siellä minut työnnettiin erääseen tavaravaunuun. Ehdin vielä huomata, että se oli merkitty 'A' kirjaimella.

Vaunu oli vielä tyhjä. Sen sisustuksena oli kaksi penkkiä ja peltitorvi, jonka päällä oli lautoja, ja jonka piti olla mukavuuslaitos. Ylhäällä katon rajassa, minulle liian ylhäällä, oli kaksi pientä ristikoilla varustettua ikkunaa. En saanut pitkäksi aikaa jäädä yksin mietteeni. Vaunu täyttyi nopeasti. Useimmat tulijat olivat aviopareja, talonmestajia, liikkeenharjoittajia, virkamiehiä, mutta sitten tuli myöskin autonajajia ja työmiehiä vaimoineen. Ilma kävi huonoksi. Se kävi kuumaksi. Meille annettiin vaunuun ämpärillinen vettä, joka nopeasti juotiin loppuun. Paaskülan metsänreunassa oli ihmisiä, jotka koettivat lähestyä meitä, mutta yritys epäonnistui.

Keskipäivällä tuli meille lähtökäsky. Saatoin tähyillä hie-
man ulos. Junan järjestely kesti loputtomiin. Tuli keskiyö. Kuulin useiden kiihtyneiden venäläisten kyselevän sikin sokin jotain toinen toiseltaan. Sitten tuli pari NKWD:n miestä meidän vaunumme luokse, he kysyivät minua. Minun täytyi ottaa

tavarani, mentiin autoon, sitten jälleen takaisin Tallinnaan ja lopulta Pagarinkadulle.

Tallinna, heinäkuun 27 päivänä.

Kuulustelua, odotusta, kuulustelua: näin meni ensimmäinen viikko. Minun täytyi kertoa elämäntarinani ainakin kymmenen kertaa. Sitten istuin jälleen kellarissa, kopissa numero 11. NKWD:n koko rakennuksen kellari on tällaisia koppeja täynnä oleva sokkelo, 200 ihmistä kuuluu oleilevan täällä.

Kahdeksaskuudetta pykälä ja sen 14 kohtaa on se Molok, jonka kitaan kaikki nämä vangit heitetään. Valtiopetos, kommunistisen järjestelmän kumoaminen, sabotaasi ovat sen pääkohtia ja niiden edellyttämä rangaistus on melkein poikkeuksetta kuolemanrangaistus, jota tämä lakikirja kiertäen sanoo »yhteiskunnallisten suojelutoimenpiteitten korkeimmaksi asteeksi». Näyttää siltä, että minua syytetään 58. pykälän 6. kohdan mukaan: vakoilusta...

Toisella viikolla kuulustelut kävivät kovemmiksi. Minut herätettiin yöllä ja pantiin kertomaan häikäisevässä valonheittäjän valossa. Aina kun sanoin »ei», leikitteli tutkimusten johtaja provosoivasti revolverillaan. Teille on parempi, jos vastaatte myöntävästi; se lyhentää koko asiaa niin miellyttävästi.

Eilen oli siellä uusi tutkimusten johtaja. Hän sanoi minua erikoisen paatuneeksi ja ilmoitti, että minuun sovellettaisiin erityisiä menetelmiä.

Tallinna, heinäkuun 29 päivänä.

Tiedetään minun vakoilleen saksalaisten hyväksi; nyt tahdotaan tietää, kuka vielä oli liitossa kanssani, kuka toimitti tiedot edelleen, kuka hoiti salaista radiolähetintä, missä se sijaitsi, missä se nyt on, ja keitä ovat ne muut 1.200 henkilöä, jotka minun kerallani muodostivat vakoiluverkon Virossa.

Minut vietiin heinäkuun 28. päivän illalla erääseen ensimmä-

mäiseen kerrokseen käytävään. Siellä oli kopperoita, seitsemän peräkkäin, kapeita kaappeja, joiden pinta-ala oli neliömetri ja joista yhteen minut teljettiin. Omani ja viereisen kaapin välissä oli vain faneerista tehty seinä, joten yhtä mittaa kuulin naapurini voihkinan. Aluksi en ollenkaan ymmärtänyt, mikä oli tämä kidutuksen muoto, kunnes yhtäkkiä huomasin, että minulta puuttui ilmaa. Tulin mielipuoleksi pelosta, huusin ja raivosin kaikin voimin, mutta vallan turhaan. Näin kuitenkin, kun silmäni olivat tottuneet pimeään, puussa pienen raon, ja sen vuoksi kyyristyin niin paljon kuin voin sinne päin saadakseni nenäni halkeamaan.

Ilmansaannista huolimatta menetin aamupuolella, kai heikkoudesta, tajuntani. Heräsin lähempänä puoltapäivää kopissani, kun vartija pani minulle ruokakulhossa penkin viereen jotain nautittavaksi kelpaamatonta.

Tallinna, elokuun 3 päivänä.

Päivät laahaavat loputtomina. NKWD:n miehet käyvät päivä päivältä yhä hermostuneemmiksi. Rukoilen palavasti taivasta, että saksalaiset tulisivat ja pelastaisivat minut. Sillä muuten epäilen, etten kestä näitä tuskia.

Tänään minut vietiin talon pihalle ja minun täytyi asettua seisomaan kasvot seinään päin. Sitten pantiin useiden kuorma-autojen moottorit käymään. Ajattelin, että nyt ne ampuvat minut, ja moottorien äänen on estettävä laukaus kuulumasta muiden korviin.

Vaunut lähtivät kuitenkin pihasta ja minut vietiin takaisin koppiini. Ilmeisesti en vielä ollut kypsä teloitettavaksi.

Elokuun 6 päivänä.

Tänään hyppäsi muuan vanki, ollessaan kuulusteltavana kolmannessa kerroksessa, kärsimyksensä lopettaakseen ulos ikkunasta. Hän loukkasi silloin selkärankansa niin pahasti, ettei voinut käyttää jalkojaan.

Tuntia myöhemmin hänet tuomittiin kuolemaan, neljä tuntia myöhemmin hänet vietiin kantopaareilla teloitettavaksi.

Kuulin kuinka sanitääri, joka usein on meitä auttamassa, vaati takaisin kantopaareja.

Vankilan vartija ravisteli torjuten päätään ja sanoi: »Mies meni kantopaareineen sinne, mistä ei enää ole paluuta».

Elokuun 14 päivänä.

Vankila on tupaten täynnä. Pariksi tunniksi työnnetään luoksemme muuan nuori nainen. Hän on kokonaan lopussa, tahtoo ottaa itsensä hengiltä. Hän on ammattityöläinen, tarjoilijatar, ja sen vuoksi hän piti kahta pientä lastaan, kolmen ja neljän vuotiaita, Vaivaran lastenkodissa. Elokuun 11 päivänä tuli neuvostoviranomaisilta määräys lastenkodin ryöstämisestä ja lasten raahamisesta Venäjälle. Lapset tungettiin heti sen jälkeen autobussiin, sillä välin kun osa opettajia ja apulaisia pääsi vielä pakenemaan. Sitten parkuvat ja huutavat pienokaiset vietiin aseistettujen puna-armeijalaisten vartiointina Narvaan. Äidit, jotka saivat kuulla tästä, — ja jotka lisäksi saivat tietää, että lapset eivät olleet koko päivänä saaneet mitään syötävää eikä juotavaa, — huusivat, raivosivat ja koettivat päästä Narvaan sekä lastensa luokse. Heidät ajettiin takaisin, ja kun he pysyivät itsepäisinä, on heidät käden käänteessä vangittu.

Elokuun 16 päivänä.

Saksalaiset kuuluvat olevan jo sangen lähellä. Mutta mitä se hyödyttää meitä, jotka olemme vangittuina? Venäläiset ovat usein kyllä kyynillisesti ilmoittaneet ottavansa meidät mukaansa, minne tahansa mennäänkin, Venäjälle taikka kuolemaan. Me olemme kovasti masennuksissa. Olga Toom sanoo, että kukaan meistä ei elävänä näe vapautta.

TOIVOA JA VAPAAUS.

Elokuun 19 päivänä.

Minä elän vielä.

Ampumiset lisääntyvät ja vankila tyhjenee, mutta jostain syystä, tai oikeammin, ei minkäänlaisesta syystä, yleisestä päättömyydestä, joka valtaa venäläiset aivan kuin tuhonsa edellä, unohdetaan ampua minut.

Saksalaiset pitäisi jo olla aivan lähellä.

Viime yönä minusta tuntui aivan kuin olisi kuullut hiljaisuuden halki tykkien jylinää. On katkeraa, kun nyt täytyy kuolla. Mutta tämä ajatus lohduttaa hituisen: satojentuhansien ei nyt tarvitsekaan kuolla, kun saksalaiset tulevat.

Tietoja tulee luokseni kuin maailman ääriä: Tallinnassa raivoaa ihmisten metsästys. Satamassa, kahviloissa, kaduilla, rautatieasemilla vangitaan ihmisiä ilman eroitusta, raahataan pois, ammutaan. Jokaisesta neuvostovenäläisestä on tullut metsästäjä, jokaisesta virolaisesta ahdistettu metsäneläin.

Elokuun 22 päivänä.

Minua ei enää kuulustella, minut pantiin vain uuteen koppiin. Tässä kopissa on kuitenkin vain sellaisia naisia, jotka on tuomittu kuolemaan.

He ovat harjoittaneet kiihoitusta bolshevistista hallitusta vastaan. Mutta minkä takia he ovat harjoittaneet kiihoitusta? Yhdeltä on riistetty pois hänen ainoa tyttärensä, toiselta kaikki omaiset. He ovat saaneet kirjeitä, jotka ihmeellistä kyllä ovat päässeet sensuurin lävitse. Mutta kun he antoivat näiden kirjeiden kulkea edelleen, napattiin heidät kiinni.

Saksalaiset lähestyvät. Nyt kuulee myöskin päivällä tykkien jyskettä ja yöllä konekiväärien papatusta. Venäläiset poistuvat, tämä havaitaan myöskin vankilasta käsin. Mutta sitä ennen he tuhoavat vielä kaiken, mikä on heidän vallassaan.

Iltapäivällä sanottiin saksalaisten päässeen jo rannikolle Narvan luona. Tallinnan yhteydet ovat katkaistut. Me olemme kaikki kuumeessa. Olemme aivan hiljaa, että venäläiset unohtaisivat meidät. Mutta sitten kuuluu taas pistoolinlaukauksia ja tuhoamiskoneiston tiedetään jatkavan edelleen työtään.

Olen jo vallan tunnottomana.

Yöllä. Nyt ammutaan Tallinnassakin. Kaupungissa vallitsee tavaton levottomuus. Kuulemme partioiden riehuvan läpi koppelabyrinthimme. Nimiä huudetaan. Kuulemme myös laukauksia kopeista ja monta jysähtävää putoamista. Ilmeisesti ei enää ole aikaa järjestelmälliseen teloittamiseen, ampumiset suoritetaan lyhyeen.

Painaudumme vaistomaisesti seinän viereen. Olemme aivan kuin lapset, toivomme epätodennäköistä. Viereisestä kopista kuuluu huutoja, eläimellisiä ääniä, laukauksia, ruumiiden kaatumista lattiakiville. Me olemme seuraavat. Nyt on loppu tullut.

Koppimme ovi temmaistaan auki. Olen jääkylmänä. Pääni tuntee tuskaisesti laukaukset, jotka tahtovat osua siihen. Hämärä valo tunkeutuu sisään, ehkäpä viimeinen valo, jonka näen. Näen, kuulen, elän kaiken patoutuneen voimakkaasti. Todellisuudessa tämä kaikki kestää kuitenkin vain sekunnin murto-osan. Kuulen NKWD-naisemme äänen, tuon, jonka erikoistehtävänä on naispuolisten vankien riisuminen. Hän änkyttää ensin epävarmana, sitten hän sopertaa humalaisen äänellä: »Ei, ei, ne ovat omaa väkeä!!»

Hän paiskaa oven kiinni ja hoipertelee eteenpäin. Ovi avautuu jälleen. Me katselemme toinen toistamme. Me teemme kaikkein tyhmintä, mitä tehdä voimme, me juoksemme ulos. Juopuneet murhaajat hoippuvat pitkin käytäviä. Yhdestä

olemme varmoja: vangittuja ja NKWD:n väkeä he eivät pysty erottamaan toisistaan. Me juoksemme. Me läähätämme, me juoksemme. Äkkiä tulee muuan selvempi luoksemme: »Mitä teillä on asiaa?»

En tiedä, mitä me änkytämme. Hän puistaa päätään. Onneksi hän ei tunne meitä. Hän opastaa meidät kansliaan. Me seuraamme. Joku johtaa meitä. Tulemme kansliaan. Siellä näen NKWD-virkailijan Stepanovin, vankiloiden operatiivipäällikön Paskhakovin, virolaisen kommunistin Näärin ja vankilanjohtajan, kaikki vahvasti humalassa. Asiakirjat ovat sekaisin, lattia on täynnä asiapapereita, savukkeenpätkiä ja muuta roskaa. He puhuvat hurjasti keskenään, juovat viinaa, ovat jälleen unohtaneet meidät. Muuan vartija seisoo oikealla puolellamme. Hän iskee minulle silmää. Taivutan päätäni häneen päin. Hän kuiskuttaa minulle: »Laittautukaa pois täältä...»

- Pakoon!

Merellä Tallinnan edustalla, elokuun 26 päivänä.

- Vielä ei vapautta ollut määrätty minun osakseni.

Samaan aikaan kun saksalaiset jo tunkeutuivat etelästä ja idästä esikaupunkeihin, ajavat bolshevikit kaikki kaduilta tavoittamansa suurella kiireellä edellään satamaa kohti. Pääsimme kyllä esteettömästi ulos vankilasta, mutta jouduimme ihmisaaltoon, joka tempasi meidät mukaansa.

Niin jouduimme melkein vielä tolkuttomina satamaan.

Satama oli jo osittain saksalaisten patterien tulen alaisena. Edessämme sataman suussa oli neuvostolainen raskas risteilijä »Kiroff», joka vastasi tuleen jonnekin. Sen lähistössä liikehti muutamia ihmisiä täpötäynnä olevia purjealuksia, joista tunsin »Jaan Teär» nimisen kolmimastoisen kuunarin. Kysyin mitä tämä kaikki merkitsee. Minulle sanottiin kohta: tämä on bolshevikkien viimeinen »uudestiasutus».

Ei ollut epäilystäkään: meidät kaikki, jotka tiukan puna-

armeijalaisvyön vartioimina olimme yhteen tungettuina aallonmurtajalla, piti nyt »asuttaa uudelleen». Meidän ei pitänyt jäädä natsien käsiin Kaikki Tallinnan asukkaat, jotka venäläiset olivat saaneet kiireessä kokoon haalituksi, he aikoivat raahata mukanaan.

Edessämme oli viimeinen matka halki miinakenttien ja saksalaisten kranaattisulun.

Tykkien ja kiväärien tuli tunkeutui yhä lähemmäksi. Meidät ajettiin veneisiin. Ne soudettiin suunnattoman ison, vanhan purjelaivan luokse. Kiipesin vaivaloisesti ylös kannelle. Laivan sisällä olivat kaikki paikat jo aivan täynnä ja meidän täytyi jäädä kannelle. Väkeä tuli yhä enemmän, emme voineet edes liikauttaa itseämme, meillä ei ollut myöskään mitään syötävää, ei juotavaa eikä vaatteita. Minulla ei onneksi ollut vangin pukua, mutta ylläni olevat vaatteet olivat varsin ohuet. Meitä sanottiin laivassa olevan yli 3.000. Kaiken kaikkiaan oli meitä kai vielä 10.000 virolaista, jotka venäläiset viime hetkessä ajattelivat »asuttaa uudelleen».

Laiva oli vielä ankkuroituna ja odotti ilmeisesti käskyjä, joita ei kuulunut. Tuolla edessämme oli koti ja Tallinna, joka paloi. Palojen kajo merellä saattoi ne näyttämään meistä paljon uhkaavammilta kuin mitä ne, Jumalan kiitos, todella olivat. Niin tuli sitten aamu.

Näimme nyt »Kiroff»in olevan yhä ulkosatamassa, ilmeisesti suojaamassa viimeisten joukkojen pois kuljettamista. Saksalaiset keskittivät nyt tulensa risteilijään. Tämä tuli silloin meidän luoksemme ja asettui purjelaivamme suojaan. Näin oli 3.000 turvatonta virolaista alttiina tulelle. Jos saksalaiset, jotka ilmeisesti tiesivät, minkälaista lastia oli purjelaivassamme, olisivat jatkaneet tulta ja saaneet osumia, silloin olisi meidän »uudelleen asuttamisemme» tullut suoritetuksi bolshevikkeille kaikkein yksinkertaisimmalla tavalla. Mutta näin me vielä ajelehdimme yhteensä kaksi yötä ja yhden päivän umpimähkään merellä kapteenimme etsiessä väylää miinakenttien halki.

Elokuun 28 päivänä aamuna nousi vahva koillistuuli. Tähän

aikaan tiedettiin jo, että suuri osa Tallinnassa olleista sotalaivoista ja kuljetusaluksista oli ajanut saksalaisten miinoihin ja tuhoutunut. Kapteenilla mahtoi olla vähän halua joutua samaan kohtaloon. Hän ohjasi tuulen mukana länteen päin. Lähempänä puoltapäivää jouduimme karille. Tämä tapahtui Paljassaaren luona, 8 meripenikulmaa Tallinnasta länteen.

Toisillakin »uudisasukkailla» oli onnea. »Jaan Teär»istä ja muistakin aluksista olivat NKWD-miehet paenneet ja virolaiset olivat ottaneet komennon haltuunsa. Ne jäivät miinavaaran takia aluksi ankkuriin ulommaksi ja hinaajat toivat ne sitten rantaan, useimmat jo ennen meitä.

Minä pääsin iltapäivällä palamaan eräässä kalastajaveneessä kotiin. Näin Tallinnan tornien kohoavan jälleen edessäni, Pyhän Olavinkirkon, Pitkän Hermannin ja tuomiokirkon. Hoiertelin pelkästä onnesta astuessani maihin. Ystävät lehdestä odottivat minua jo. Näin mustasinivalkoiset liput, veljellisessä sovussa saksalaisten rinnalla. Olisin voinut kuolla ilosta. Tempasin eräältä ohitse kulkevalta rouvalta molemmat pienet liput, joita hän heilutti kädessään, ja suutelin, suutelin, suutelin tuota rakasta lippua.

Olin vapaa!

Karkoitettujen virolaisten luettelo näyttää virallisten tietojen mukaan tällaiselta:

Karkoituksen takia vangittuja ..	7.689	(niistä murhattu 1850)
»Uudisasukkaina» karkoitettuja	10.157	
Liikekannallepanon takia karkoitettuja	33.376	
Vakinaiseen sotapalvelukseen vietyjä	5.574	
Karkoitettuja ammattimiehiä (autonajajia, erikoistyöntekij.)	1.857	
Tuntemattomalla tavalla kadonneita	1.116	
Karkoitettuja yhteensä	59.769	eli 5.3% Viron kansasta.

EST. A - 1001A

'5285971x